

توسعه روستایی به مفهوم عام آن بهبود در همه ابعاد و جنبه‌های حیاتی انسان روستانشین است، یعنی توسعه‌ای که بر همه اقشار جامعه در همه ابعاد زندگی تأثیرگذار باشد و در عین حال، از منابع در اختیار به‌گونه‌ای عقلایی استفاده کند. در جامعه روستایی چنین توسعه‌ای جز از طریق ایجاد تعادل اجتماعی و اقتصادی برای همه اقشار مردم، احترام به حقوق آن‌ها و مشارکت آن‌ها بر پایه بازگشت و اتکای منطقی به منابع فراموش شده محیط امکان‌پذیر نیست (Lea and Chaudhari Methuen, ۱۹۸۴).

بسیاری از صاحب‌نظران در امر توسعه روستایی معتقدند توانمند کردن روستاییان بنیان توسعه روستایی است و روستاییان مجریان اصلی طرح‌های توسعه در این بخش هستند و لازم است تا در تمامی مراحل آن مشارکت داشته باشند (رحمانی‌فضلی و بوذری، ۱۳۸۸). به امر توسعه روستایی باید از دیدگاه وسیع و همه‌جانبه نگریسته شود که نه تنها جنبه اقتصادی، بلکه جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی را نیز مدنظر داشته باشد. برای آنکه چنین سیاستی مؤثر واقع شود، باید آگاه و تشریک مساعی روستاییان را به همراه داشته باشد. یکی از نیازهای برنامه‌های توسعه، متقاعد کردن روستاییان به بر عهده گرفتن نقشی فعال در طرح‌های توسعه روستایی است (Tollens, ۲۰۰۲).

از طرف دیگر، اصطلاح توسعه روستایی بر بهبود وضعیت اقتصادی و تغییرات اجتماعی مردم ساکن در نواحی روستایی دلالت دارد که به‌موجب آن زمینه بهبود وضع درآمد، بهداشت، آموزش، تسهیلات آب آشامیدنی، عرضه انرژی، امکانات مسکن، تسهیلات حمل‌ونقل و ارتباطات در روستاها فراهم می‌آید (Shaban and Bhole, ۲۰۰۰). به‌عبارت دیگر، توسعه روستایی فرایندی است که سیاست‌ها به‌سمت بهبود شاخص‌های مادی و معنوی روستاییان جهت

ارتقای توانایی‌ها و رفاه مردم روستایی جهت پیدا می‌کنند (Sharma et al. ۲۰۰۰).

راهبردهای توسعه روستایی

۱- راهبرد نیازهای اساسی

ابتدا این راهبرد در سال ۱۹۷۴ در کنفرانس جهانی غذا طرح شد و به‌موجب آن بیانیه‌ای تصویب شد که خواستار ریشه‌کنی گرسنگی و سوء‌تغذیه تا سال ۱۹۸۵ شد (Gebremedhin, ۲۰۰۰).

۲- راهبرد توسعه روستا-شهری (Agropolitan)

این راهبرد بر سه محور استوار است: الف: همکاری و خودیاری داوطلبانه ب: جوامع روستایی با ناحیه روستا-شهری ج: روش توسعه‌ای غیرمتمرکز (پاپلی‌یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۶).

این راهبرد تجسم ایجاد شهرها در پهنه کشتزارها بود، یعنی، روستا - شهرهایی که پاره‌ای از عناصر کلیدی شهرگرایی را در نواحی کوچک و پرتراکم روستایی در خود داشته باشند (Friedmann and Douglass, ۱۹۷۸).

۳- راهبرد توسعه همه‌جانبه روستایی

اندیشه توسعه همه‌جانبه روستایی که در دهه ۱۹۸۰ مطرح شد بر این اصل استوار است که سکونتگاه‌های روستایی همچون تمام پدیده‌ها، نظام‌هایی هستند که اجزای آن با یکدیگر درکنش متقابل هستند؛ بنابراین، اجزای گوناگون باید به‌گونه‌ای هماهنگ و هم‌نوا در جهت اهداف نظام عمل کنند (سعیدی، ۱۳۷۷).

۴- راهبرد توسعه جامعه‌ای

توسعه جامعه‌ای در اولین دهه توسعه پس از جنگ جهانی دوم مهم‌ترین راهبرد تلقی می‌شد؛ هدف آن توانمندسازی توده روستایی از طریق تقویت نهادهای اجتماعی محلی و درگیر ساختن مردم در تصمیم‌گیری‌های مربوط به خود است (جمعه‌پور، ۱۳۸۴).

۵- رهیافت توسعه جامع روستایی

در این رهیافت کلیه فعالیت‌های توسعه‌ای از جمله کشاورزی، آموزش، بهداشت و غیره به صورت همه‌جانبه و مداوم در مکان‌های خاص و در سطح روستاها برای ایجاد بسترهای لازم با هدف توسعه متمرکز می‌شوند. دسترسی کافی به خدمات مخابراتی و ارتباطی در مناطق روستایی و دورافتاده کلید موفقیت این رهیافت است (حیدری و همکاران ۱۳۸۴).

۶- راهبرد صنعتی‌سازی روستایی

صنعتی شدن روستا به عنوان یک تسهیل‌گر در جهت ایجاد اشتغال پایدار و رفع فقر نواحی روستایی است. براساس این دیدگاه، صنعتی شدن روستا و گسترش فعالیت‌های غیرکشاورزی عاملی مهم در افزایش رفاه و تأمین کالاها و خدمات ضروری برای خانواده‌های فقیر روستایی است (تیموریان، ۱۳۸۶، حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۵، Chadha, ۲۰۰۹).

۷- راهبرد توسعه پایدار روستایی

راهبرد توسعه روستایی پایدار بر مبنای مجموعه داده‌های اولیه در سه سطح خانوار، اجتماعات محلی و نهادی در کشورهای مبتنی بر سه بعد و محور عمده برابری، رشد اقتصادی و پایداری محیطی تعریف می‌شود (Zeller, ۲۰۰۶).

۸- رهیافت کارآفرینی روستایی

کارآفرینی به معنای پرداختن به تأسیس شرکت‌های روستایی، توسعه صنایع تبدیلی و توسعه تعاونی‌ها و خدمات کشاورزی است که اقدام مطلوبی در جهت نیل به هدف توسعه روستایی و کارآفرینی به‌شمار می‌رود (صابر، ۱۳۸۱، عبدالله، ۱۳۸۴).

کتاب‌شناسی

پاپلی یزدی، محمدحسین و ابراهیمی، محمدامیر (۱۳۸۱). *نظریه‌های توسعه روستایی*، تهران: انتشارات سمت.

تیموریان، کایون (۱۳۸۶). «مکان‌یابی صنایع روستایی با استفاده از GIS»، *فصلنامه سپهر*، دوره شانزدهم، شماره ۶۲، ۳۷-۳۴. جمع‌پور، محمود (۱۳۸۴). «مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی»، تهران: انتشارات سمت، چاپ اول. حاجی‌نژاد، علی، عسگری، علی، اصغرپور، حسین و محمدزاده، پرویز (۱۳۸۵). «بهره‌وری صنایع روستایی در استان سیستان و بلوچستان»، *مجله جغرافیا و توسعه*، دوره ۴، شماره پیاپی ۸، صص ۲۰-۴۱. حیدری، علیقلی، شهبازی، اسماعیل و حسینی، سیدمحمود (۱۳۸۴). «جایگاه رهیافت‌های ترویجی در توسعه کشاورزی پایدار ایران»، *مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال سیزدهم، شماره ۵۲، صص. ۱۷۹-۱۵۵.

رحمانی‌فضلی، عبدالرضا و بوذری، سیما (۱۳۸۸). «دستیابی به توسعه پایدار روستا با تأکید بر نقش محوری رسانه‌های جمعی (مطالعه موردی: روستاهای استان قزوین)»، *مجله جغرافیا و توسعه*، دوره ۷، شماره پیاپی ۱۴، صص ۱۰۱-۱۲۰. سعیدی، عباس (۱۳۷۷). *مبانی جغرافیای روستایی*، تهران: انتشارات سمت. صابر، فیروزه (۱۳۸۱). *راه‌های توسعه کارآفرینی زنان در ایران، راه‌کارهای تواناسازی زنان در راستای برابری اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در ایران*، تهران: انتشارات روشنگران. عبدالله، مهدی (۱۳۸۴). *چالش‌های تأمین مالی کشاورزی- روستایی: تجربه‌ها و رهیافت‌های نوین*. گزارش داخلی اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی، تهران: بانک مرکزی ج.ا.

Chadha, G.K. (۲۰۰۹). *Agriculture and Rural Industrialization in India: Recent Development and Future Choices in India*, Perspectives on Equitable Development by S.Mahendra Dev and N. Chandrasekhara Rao, New Delhi: Academic Foundation.

Friedman, J. and Douglass, M. (۱۹۷۸). *Agropolitan Development: Towards a New Strategy for Regional Planning in Asia*, Growth Pole Strategy and Regional Development Policy: Asian Experience and Alternative Approaches, Elsevier Ltd, Pp. ۱۶۳-۱۹۲.

Gebremedhin, Tesfa G., (۲۰۰۰). "Problems and Prospects of The World Food Situation. *Journal of Agribusiness*", *Agricultural Economics Association of Georgia*, vol. ۱۸(۲), pp. ۱-۱۶.

Lea, David, A.M. and Chaudhari Methuen, D.P. (۱۹۸۴). *Rural Development and the State: Contradictions and Dilemmas in Developing Countries (1st eds)*, London: Routledge Kegan & Paul

Lee, D. (۲۰۰۱). *Diversification of the Rural Economy: A Case study on Rural Industrialization in the Republic of Korea*, Japan: Japan program/INDES, Conference-Japan.

Shaban, A. and Bhole, L.M. (۲۰۰۰). "Regional Disparities in Rural Development in India", *Journal of Rural Development*, n. ۱۹ (۱), pp. ۱۰۲-۱۱۷.

Sharma, D., Ghosh, K., Debasis, A. and Julius, A. (۲۰۰۰). *A fuzzy goal programming approach for regional rural development planning*, Maryland: Department of Business, Management and Accounting, University of Maryland Eastern Shore.

Tollens, E. (۲۰۰۲). *The Challenges of Poverty Reduction with Particular References to Rural Poverty and Agriculture in Sub-Saharan Africa*, Belgium: IFAD Seminar on Rural Poverty Reduction 'Harvesting the IFAD-BSF Synergies'.

Zeller, M. (۲۰۰۶). *Rural development theory and policy*, Germany: University of Hohenheim.

رزیتا مؤیدفر

گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان،

اصفهان، ایران

دانشگاه اصفهان